

บทที่ 2

ลักษณะการผลิตและการจำหน่ายผักอินทรีย์ของจังหวัดเชียงใหม่

2.1 สภาพทั่วไปของระบบผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่

2.1.1 การผลิตผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ทั้งหมด 12,566,911 ไร่ เป็นพื้นที่ทางการเกษตร 1,384,502 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 11 ของพื้นที่ทั้งหมด (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2547) เมื่อพิจารณาจากข้อมูลของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่จำกัด (2549) พบว่ามีเกษตรกรที่ทำการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ 580.5 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ 234.5 ไร่ และพื้นที่ปลูกผักอินทรีย์ 346 ไร่

เมื่อทำการจำแนกพื้นที่ทางการเกษตรที่ทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ตามแหล่งเพาะปลูก พบว่า มีการปลูกข้าวอินทรีย์ในเขตอำเภอแม่แตง อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด และอำเภอพร้าว และพื้นที่ที่มีการผลิตผักอินทรีย์ ได้แก่ อำเภอแม่แตง อำเภอสะเมิง อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอพร้าว และอำเภอแมริม จากตารางที่ 2.1 พบว่า อำเภอพร้าวมีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ 96.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41 ของพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด รองลงมาคืออำเภอแม่แตงมีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ 60 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 53 ของพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด ในส่วนของการผลิตผักอินทรีย์พบว่า อำเภอแม่แตงมีพื้นที่เพาะปลูกผักอินทรีย์ 184.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 53 ของพื้นที่ปลูกผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาคือ อำเภอพร้าวและอำเภอสะเมิง มีพื้นที่ปลูกผักอินทรีย์ 79.25 และ 40.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23 และ 12 ของพื้นที่ปลูกผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ตามลำดับ

ตารางที่ 2.1 พื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่

อำเภอ	จำนวนสมาชิกที่ ผลิตเกษตรอินทรีย์	พื้นที่เกษตร อินทรีย์ (ไร่)	พื้นที่ปลูกข้าว (ไร่)	พื้นที่ปลูกผัก (ไร่)
อ. แม่แตง	50	244.25	60.00	184.25
อ. สะเมิง	33	40.25		40.25
อ. สันกำแพง	22	35.75	32.00	3.75
อ. ดอยสะเก็ด	31	69.50	46.00	23.50
อ. พร้าวก	36	175.75	96.50	79.25
อ. แม่ริม	12	15.00		15.00
รวม	184	580.50	234.50	346.00

ที่มา: สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่จำกัด , 2549

2.1.2 การจำหน่ายผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่

เนื่องจากข้อมูลสถิติเกี่ยวกับการตลาดและการจำหน่ายผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ยังไม่มีหน่วยงานใดเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ เนื่องจากระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ยังคงเป็นเรื่องใหม่ในวงการเกษตร มีเกษตรกรผู้ผลิตไม่มากรายและเกษตรกรก็กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ส่วนใหญ่มีการเพาะปลูกในพื้นที่ขนาดเล็ก อีกทั้งยังมีการผลิตในระยะสั้น มีปริมาณผลผลิตออกสู่ตลาดเสมอ ทำให้ยากแก่การติดตามและรวบรวมข้อมูล แต่เท่าที่ผู้วิจัยรวบรวมได้จากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่จำกัด (2549) พบว่าแหล่งจำหน่ายผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่

- (1) ตลาดในโรงเรียนดาราวิทยาลัย เลขที่ 196 ถ.แก้วนวรรฐ ต.วัดเกต อ.เมือง ขายทุกวันพุธ
- (2) ตลาดในโรงเรียนปรีณส์ เลขที่117 ถ.แก้วนวรรฐ ต.วัดเกต อ.เมือง ขายทุกวันศุกร์
- (3) ตลาดนัดเจเจอิมบุญ ถ.ตลาดคำเที่ยง ต.ป่าตัน อ.เมือง ขายทุกวันพุธและวันเสาร์
- (4) ตลาดในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถ.เชียงใหม่-พร้าว ต.หนองหาร อ.สันทราย ขายทุกวันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์
- (5) หมู่บ้าน Land and House สาขาแม่โจ้ เลขที่ 333/44 ถ.เชียงใหม่-แม่โจ้ ต.หนองจ่อม อ.สันทราย ขายทุกวันเสาร์
- (6) ตลาดนัดเกษตรปลอดพิษ-อาหารปลอดภัย ถ.นิมมานเหมินท์ ต.สุเทพ ขายทุกวันพุธ และเสาร์

- (7) ร้านขายผักปลอดสารพิษของศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ถ.นิมมานเหมินท์ ต.สุเทพ ขายทุกวัน
- (8) ตลาดแมริม อ.แมริม ขายทุกวัน จันทร์-ศุกร์
- (9) ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู เลขที่ 94 ถ.เชียงใหม่-ลำปาง อ.เมือง

ในกลุ่มเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง เกษตรกรจะต้องเป็นผู้มีการจัดการส่งผลผลิตหรือนั่งขายผลผลิตเองตามแหล่งจำหน่ายที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ความถี่ในการจำหน่ายผลผลิตขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตที่ผลิตได้ที่ฟาร์ม ในขณะที่ช่องทางที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญา พ่อค้าคนกลางจะไปรับซื้อที่ฟาร์มในราคาประกัน และจะเป็นผู้นำผลผลิตมาส่งและขายตามแหล่งจำหน่ายดังกล่าว

จากการสัมภาษณ์พ่อค้ารายหนึ่งในตำบลสะลวง ซึ่งเป็นนักวิชาการเกษตรที่เข้ามาส่งเสริมและจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรเพื่อช่วยให้เกษตรกรมีศักยภาพในการผลิตมากขึ้น โครงการโรงเรียนเกษตรกรนี้ได้มีการให้ความรู้และเผยแพร่เทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ ให้แก่เกษตรกร ท้องที่รับผิดชอบ ได้แก่หมู่บ้านสะลวงในและหมู่บ้านแม่กะเปียง ต.สะลวง อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ซึ่งได้มีการส่งเสริมให้มีการทำเกษตรกรรมทางเลือก โดยการมีการให้ความรู้และเผยแพร่กรรมวิธีการผลิตเกษตรอินทรีย์ ในช่วงแรกมีเกษตรกรที่มาร่วมเพียง 5 รายเท่านั้น เกษตรกรทั้ง 5 รายในโครงการนี้ได้เลือกผลิตผักอินทรีย์ ภายใต้การควบคุมและดูแลโดยพ่อค้าคนกลางรายนี้ และเมื่อผลผลิตผักอินทรีย์ถึงเวลาเก็บเกี่ยวเกษตรกรเหล่านี้ก็ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องการจำหน่ายผลผลิต เกษตรกรไม่มีเวลาที่จะนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง อีกทั้งยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งจำหน่ายผลผลิตผักอินทรีย์ ทำให้ต้องนำผลผลิตไปจำหน่ายตามตลาดทั่วไป ผู้บริโภคไม่สามารถแยกความแตกต่างของผักอินทรีย์ และผักทั่วไปในท้องตลาดได้ จึงทำให้ได้รับราคาที่ค่อนข้างต่ำ ดังนั้นพ่อค้าคนกลางรายนี้ จึงได้พยายามหาช่องทางการตลาดเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกร จึงได้ติดต่อกับบริษัทซึ่งรับซื้อผลผลิตอินทรีย์จากเกษตรกรเพื่อส่งไปจำหน่ายตามซูเปอร์มาร์เกตในกรุงเทพฯ แต่ผลผลิตจากเกษตรกรเพียง 5 รายนั้นยังน้อยเกินไปที่จะทำการผลิตแบบพันธะสัญญา ได้ พ่อค้าคนกลางรายนี้จึงได้ชักชวนให้เกษตรกรคนอื่นๆ เข้าร่วมโครงการ จนกระทั่งมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 20 คน บริษัทจึงได้เข้ามาทำพันธะสัญญากับเกษตรกร โดยจะสนับสนุนในเรื่องปัจจัยการผลิต และมีการรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน หลังจากมีการจัดการไปได้ระยะหนึ่งก็เกิดปัญหาขึ้นภายในกลุ่ม นั่นก็คือเรื่องคุณภาพของผลผลิตและความเสียหายที่เกิดจากการขนส่งจากแหล่งผลิตที่เชียงใหม่เพื่อนำไปจำหน่ายที่กรุงเทพฯ มีสัดส่วนที่สูงมาก และมีการตีกลับสินค้าเป็นปริมาณมาก บริษัทจึงยกเลิกการทำพันธะสัญญา มีเกษตรกรบางส่วนที่รู้สึกไม่มั่นคงและออกจากระบบไป เหลือเกษตรกรเพียง 8

รายเท่านั้นที่ยังอยู่ในระบบ ดังนั้นเมื่อบริษัทยกเลิกการทำพันธะสัญญา พ่อค้าคนกลางรายนี้จึงได้รับช่วงการทำพันธะสัญญาต่อ โดยไม่ได้ให้การสนับสนุนในเรื่องปัจจัยการผลิต แต่ยังคงรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน และนำผักอินทรีย์ไปขายยังแหล่งจำหน่ายผลผลิตอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ส่งผลผลิตไปจำหน่ายที่ร้านขายผักปลอดสารของศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรทุกวัน ตลาดนัดเกษตรปลอดพิษ-อาหารปลอดภัยทุกวันพุธและเสาร์ ตลาดในโรงเรียนปรีณัฐทุกวันศุกร์ (เฉพาะช่วงเปิดเทอม) และเมื่อได้แนวทางในการจัดการที่แน่นอน พ่อค้าคนกลางรายนี้จึงได้มอบหมายให้หัวหน้ากลุ่มในท้องที่ รับช่วงในการจัดการต่อ หัวหน้ากลุ่มรายนี้จึงกลายมาเป็นพ่อค้าคนกลางอีกรายหนึ่งในตำบลสะลวง ส่วนพ่อค้าคนกลางรายแรกได้แยกไปส่งเสริมเกษตรกรอีกกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้านนาหีด และหมู่บ้านแม่แอน ต.สะลวง อ.แม่วัง จ.เชียงใหม่ ต่อไป ส่วนพ่อค้าคนกลางรายที่สองในช่วงเริ่มต้นได้นำผลผลิตไปขายที่ตลาดนัดเกษตรปลอดพิษ-อาหารปลอดภัยทุกวันเสาร์ หากผลผลิตเหลือจากการจำหน่ายจึงส่งเข้าไปฝากจำหน่ายในร้านขายผักปลอดสารพิษของศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทาง เกษตร

2.2 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามรูปแบบการจัดการด้านการตลาด ประกอบด้วย

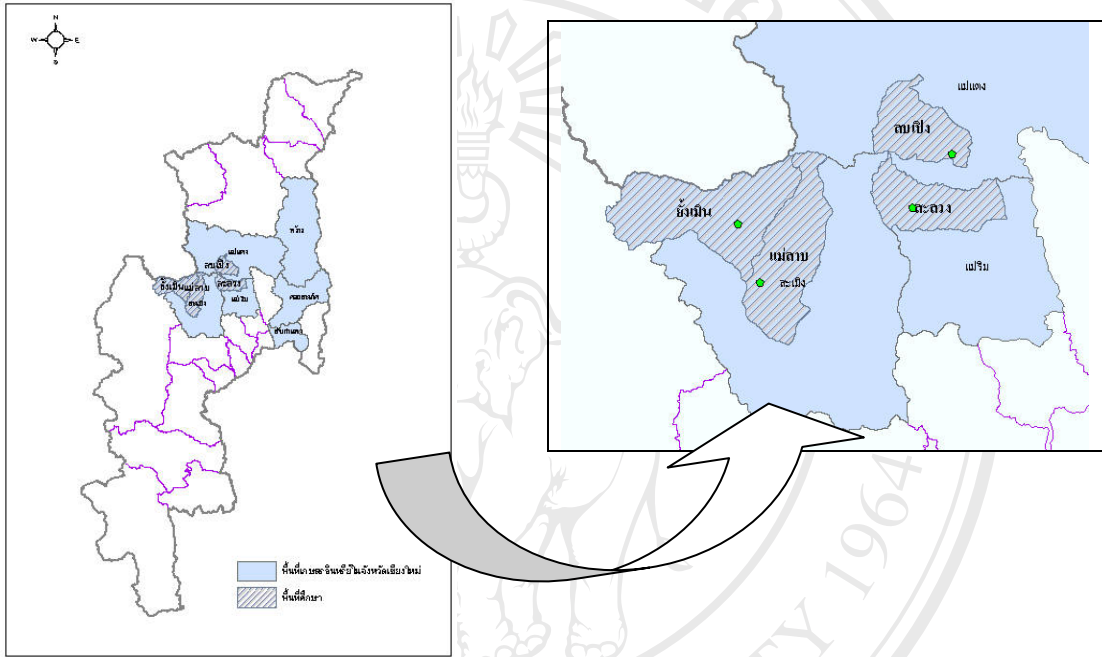
1. เกษตรกรที่มีการจัดการด้านการตลาดด้วยตนเอง
2. เกษตรกรที่ทำพันธะสัญญากับพ่อค้าคนกลาง

ในการศึกษาครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลของเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์จำนวน 32 ตัวอย่าง ร้อยละ 62 ของเกษตรกรทั้งหมด เป็นเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง ร้อยละ 38 ของเกษตรกรทั้งหมดเป็นเกษตรกรที่จัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญา (ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์จำแนกตามระบบการจัดการตลาด

ระบบการจัดการตลาด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
การจัดการตลาดด้วยตนเอง	20	62.5
การจัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญา	12	37.5
รวม	32	100.0

ผู้วิจัยได้แสดงพื้นที่ศึกษาระบบการผลิตผักอินทรีย์ไว้ในรูปที่ 2.2 โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ปลูกผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่ามีการปลูกในอำเภอแม่แตง อำเภอสะเมิง อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอพร้าว และอำเภอแมริม แต่ผู้วิจัยได้เลือกอำเภอสะเมิง อำเภอแม่แตงและอำเภอแมริม ซึ่งมีเกษตรกรตัวอย่างมากกว่าพื้นที่อื่นๆ และมีพื้นที่ใกล้เคียงกันเพื่อลดความแตกต่างของข้อจำกัดทางกายภาพ

รูปที่ 2.1 พื้นที่ศึกษาระบบการผลิตผักอินทรีย์ในจังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: ใช้ข้อมูลของกรมการปกครองแก้ไขโดยศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตรเข้าแสดงผลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ที่มีการจัดการด้านการตลาดด้วยตนเองจำนวน 20 รายนี้มาจากหมู่บ้านอมลอง, หมู่บ้านยังเมิน, หมู่บ้านคอนเจียง และหมู่บ้านใหม่ประชาชื่น เกษตรกรเหล่านี้ผลิตเองและนำผลผลิตไปจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง การก่อตั้งของเกษตรกรกลุ่มนี้เริ่มจากการให้ความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับอันตรายของสารเคมี ตลอดจนเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผักอินทรีย์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ทำให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญและเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตเข้าสู่ระบบการผลิตผักอินทรีย์ เกษตรกรกลุ่มนี้ส่วนมากมีการปลูกผักอินทรีย์แบบกลางแจ้ง คิดเป็นร้อยละ 80 ของเกษตรกรที่มีการจัดการด้านการตลาดด้วยตนเองที่เหลือประมาณร้อยละ 20 มีการปลูกผักอินทรีย์แทรกในสวนไม้ผล ประสบการณ์ในการปลูกผักอินทรีย์โดยเฉลี่ยของเกษตรกรกลุ่มนี้คือ 4.17 ปี

ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ที่มีการจัดการด้านการตลาดโดยผ่านพ่อค้าคนกลางจำนวน 12 รายนี้มาจาก หมู่บ้านสะลงโน, หมู่บ้านนาหีดและหมู่บ้านแม่แอน ก เกษตรกรเหล่านี้ทำพันธะสัญญากับพ่อค้าคนกลาง โดยที่เกษตรกรจะได้รับราคาประกันจากพ่อค้าคนกลาง แรกเริ่มเกษตรกรกลุ่มนี้ได้เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบและให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาทางการตลาด ร้อยละ 92 ของเกษตรกรที่ทำพันธะสัญญามีการปลูกผักอินทรีย์แบบกลางแจ้ง ที่เหลือประมาณร้อยละ 18 เป็นการปลูกผักอินทรีย์แทรกในสวนไม้ผล ประสบการณ์ในการปลูกผักอินทรีย์โดยเฉลี่ยของเกษตรกรกลุ่มนี้คือ 2.08 ปี

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 50 ของเกษตรกรทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 2.2 รองลงมาคืออายุอยู่ในช่วง 30-40 ปี และ 51-60 ปี ในสัดส่วนที่เท่ากันคิดเป็นร้อยละ 22 ของเกษตรกรทั้งหมด และมีเพียงร้อยละ 6 ที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี

จากการศึกษาพบว่า ในกลุ่มเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกันมีอายุหน้าครัวเรือนไม่ต่างกัน ทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่อายุของหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในช่วง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 60 สำหรับเกษตรกรที่จัดการตลาดด้วยตนเอง และคิดเป็นร้อยละ 33 สำหรับเกษตรกรที่จัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญา

ตารางที่ 2.3 อายุของหัวหน้าครัวเรือนแบ่งตามเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

อายุ	เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ราย)		(ราย)		(ราย)	
30-40 ปี	5	25.0	2	16.7	7	21.9
41-50 ปี	12	60.0	4	33.3	16	50.0
51-60 ปี	3	15.0	4	33.3	7	21.9
สูงกว่า 60 ปี			2	16.7	2	6.2
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ปีการเพาะปลูก 2547/48

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 66 ของเกษตรกรทั้งหมด รองลงมาคือระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 25 ของเกษตรกรทั้งหมด และมีร้อยละ 3 ของเกษตรกรทั้งหมด ที่จบการศึกษาในระดับชั้น ม.3 ดังแสดงในตารางที่ 2.3 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงกว่า ประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งในสมัยก่อนถือว่ามีการศึกษาค่อนข้างดี

จากตารางที่ 2.4 พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่มมีระดับการศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 75 สำหรับเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง และร้อยละ 50 สำหรับเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญา รองลงมาคือจบการศึกษาในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 20 สำหรับเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง และร้อยละ 33 สำหรับเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญา นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญาประมาณ ร้อยละ 17 จบการศึกษาในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 2

ตารางที่ 2.4 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนแบ่งตามเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

การศึกษา	เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ราย)		(ราย)		(ราย)	
ป.2	0	0.0	2	16.7	2	6.3
ป.4	15	75.0	6	50.0	21	65.6
ป.6	4	20.0	4	33.3	8	25.0
ม.3	1	5.0			1	3.1
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก2547/48

เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มปลูกผักอินทรีย์ยังไม่ถึงสองปี คิดเป็นร้อยละ 50 ของเกษตรกรทั้งหมด (ตารางที่ 2.5) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มนี้เป็นเกษตรกรกลุ่มใหม่ที่เริ่มเข้ามาในระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง เป็นแนวโน้มที่ดีสำหรับระบบเกษตรอินทรีย์ในอนาคต ว่าเกษตรกรเริ่มหันมาให้ความสนใจในระบบเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของเกษตรกรที่ปลูกผักอินทรีย์มาแล้ว 4-6 ปี ก็มีสัดส่วนที่ไม่ต่ำนัก คิดเป็นร้อยละ 28 ของเกษตรกร

ทั้งหมด (ตารางที่ 2.5) เกษตรกรกลุ่มนี้เป็นเกษตรกรที่เข้ามาสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ในช่วง 4-6 ปี ก่อน และยังคงมีการจัดการผลิตมาเรื่อยๆ และมีเกษตรกรร้อยละ 12 ของเกษตรกรทั้งหมด (ตารางที่ 2.5) ที่ปลูกผักอินทรีย์มาเป็นเวลา 7-9 ปี และยังไม่ได้เลิกผลิต

ในตารางที่ 2.5 แสดงให้เห็นถึงปีประสบการณ์ในการปลูกผักอินทรีย์ของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองส่วนใหญ่ ปลูกผักอินทรีย์มาแล้ว 4-6 ปี คิดเป็นร้อยละ 40 ของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง รองลงมาคือ ปลูกผักอินทรีย์มายังไม่เกิน 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 35 ของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังมีเกษตรกรที่จัดการตลาดด้วยตนเอง ร้อยละ 20 ปลูกผักอินทรีย์มาแล้ว 7-9 ปี ในขณะที่เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาร้อยละ 75 เป็นเกษตรกรที่ปลูกผักอินทรีย์มาไม่ถึง 2 ปี มีเพียงร้อยละ 17 ที่ปลูกผักอินทรีย์มาเป็นเวลา 2-3 ปี และร้อยละ 8 ที่ปลูกผักอินทรีย์มาเป็นเวลา 4-6 ปี นั้นแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองมีความยั่งยืนในการผลิตมากกว่า เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญา ซึ่งจากตารางที่ 2.5 จะเห็นว่าในกลุ่มเกษตรกรที่จัดการตลาดด้วยตนเองนั้นเกษตรกรที่เคยผลิตมาก่อนในระบบก็ยังคงมีการจัดการผลิตอยู่ และในขณะเดียวกันก็มีเกษตรกรรายใหม่เพิ่มเข้ามาในระบบด้วยเช่นกัน ส่วนในกลุ่มเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญานั้นส่วนใหญ่เกษตรกรรายใหม่ที่เริ่มทำการผลิต บางส่วนก็ออกไปมีการจัดการตลาดเอง บางส่วนก็เลิกผลิตเนื่องจากขาดทุนและคิดว่าไม่คุ้มค่าเพราะเสียเวลามากและได้รับราคาต่ำกว่าท้องตลาด

ตารางที่ 2.5 จำนวนปีประสบการณ์ในการปลูกผักอินทรีย์ของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

จำนวนปีที่ ปลูกผัก อินทรีย์	เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่เกษตรกรที่มีการ จัดการตลาดด้วยตนเอง การตลาดแบบมีพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ราย)		(ราย)		(ราย)	
ต่ำกว่า 2 ปี	7	35.0	9	75.0	16	50.0
2-3 ปี	1	5.0	2	16.7	3	9.4
4-6 ปี	8	40.0	1	8.3	9	28.1
7-9 ปี	4	20.0			4	12.5
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48

สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่มี 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 41 ของเกษตรกรทั้งหมด รองลงมา มี 2-3 คน คิดเป็นร้อยละ 38 ของเกษตรกรทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 2.6 แสดงว่าการปลูกผักอินทรีย์ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่มีความต้องการแรงงานในการผลิตค่อนข้างมาก สามารถทำได้ทั้งในครอบครัวขนาดใหญ่และครอบครัวขนาดเล็ก

เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง และเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญา จากตารางที่ 2.6 พบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีส่วนสำคัญของสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่ต่างกัน เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีสมาชิกในครัวเรือน 2-3 คน และ 4-6 คน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 35 และ 40 ของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองตามลำดับ ในกลุ่มเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาครัวเรือนที่มีสมาชิก 2-3 คน และ 4-6 คน มีสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 42 ดังแสดงในตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนแบ่งตามเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
น้อยกว่า 2 คน	5	25.0	2	16.7	7	21.9
2 – 3 คน	7	35.0	5	41.7	12	37.5
4 – 6 คน	8	40.0	5	41.7	13	40.6
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48

ครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกอินทรีย์ส่วนใหญ่มีแรงงานปลูกผักในครัวเรือน น้อยกว่า 2 คน คิดเป็นร้อยละ 91 ของเกษตรกรทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 2.6 ในขณะที่ในตารางที่ 2.5 พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่

จากตารางที่ 2.7 พบว่าแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง และเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญาไม่มีความแตกต่างกัน เกษตรกรส่วนใหญ่มี

แรงงานในครัวเรือนน้อยกว่า 2 คน คิดเป็นร้อยละ 90 และ 92 ของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองและเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาตามลำดับ

ตารางที่ 2.7 จำนวนแรงงานในครัวเรือนแบ่งตามเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

จำนวน แรงงาน	เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดแบบทำพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
น้อยกว่า 2 คน	18	90.0	11	91.7	29	90.6
2 – 4 คน	2	10.0	1	8.3	3	9.4
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48

2.3 ลักษณะของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองและเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญา

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่เลือกที่จะปลูกผักอินทรีย์กลางแจ้ง คิดเป็นร้อยละ 81 เกษตรกรทั้งหมด (ตารางที่ 2.8) ซึ่งสามารถทำการผลิตได้อย่างเต็มที่และไม่ต้องลงทุนในเรื่องของโครงสร้างโรงเรือน ในขณะที่เกษตรกรที่ปลูกแบบกางมุ้งมีสัดส่วนที่ต่ำมาก คิดเป็นร้อยละ 3 ของเกษตรกรทั้งหมด (ตารางที่ 2.8) การปลูกแบบกางมุ้งไม่ค่อยเป็นที่นิยมเนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าจะต้องลงทุนสร้างโรงเรือน และเกษตรกรเชื่อว่าการปลูกผักกางมุ้งอากาศไม่ถ่ายเทเหมือนปลูกกลางแจ้ง อากาศที่จะเกิดการระบาศของโรคนั้นง่ายกว่าการปลูกแบบกลางแจ้ง และเกษตรกรร้อยละ 16 ของเกษตรกรทั้งหมด ที่มีแต่ที่สวนแต่อยากเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์จึงได้ปลูกผักแทรกในสวนไม้ผล

จากตารางที่ 2.8 พบว่าเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองและเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาไม่มีความแตกต่างกันในลักษณะพื้นที่เพาะปลูกมากนัก เกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองมีการปลูกผักอินทรีย์แบบกลางแจ้ง คิดเป็นร้อยละ 80 และปลูกแทรกในสวนไม้ผลคิดเป็นร้อยละ 20 ในกลุ่มเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญาส่วนใหญ่ปลูกผักอินทรีย์แบบกลางแจ้ง คิดเป็นร้อยละ 83 รองลงมาเป็นการปลูกแทรกในสวนไม้ผล และปลูกแบบกางมุ้งในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน คิดเป็นร้อยละ 8

ตารางที่ 2.8 ลักษณะพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

ลักษณะพื้นที่เพาะปลูก	เกษตรกรที่จัดการตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่จัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
ปลูกกลางแจ้ง	16	80.0	10	83.3	26	81.3
ปลูกแทรกในสวนไม้ผล	4	20.0	1	8.3	5	15.6
ปลูกแบบกางมุ้ง			1	8.3	1	3.1
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ร้อยละ 41 ของเกษตรกรทั้งหมด (ตารางที่ 2.9) มีพื้นที่ในการเพาะปลูกขนาดเล็ก กล่าวคือมีพื้นที่เพาะปลูกต่ำกว่าครึ่งไร่ รองลงมาคือ 0.5-1 ไร่ และ 1.01-3 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25 และ 22 ของเกษตรกรทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกผักอินทรีย์ขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบในตารางที่ 2.7 ที่พบว่าแรงงานในการปลูกผักต่อครัวเรือนส่วนใหญ่มีไม่มากนัก เกษตรกรต้องใช้เวลาและความละเอียดอ่อนในการดูแลผักอินทรีย์ ซึ่งเครื่องจักรกลไม่สามารถทำหน้าที่นี้ทดแทนแรงงานมนุษย์ได้

เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองมีขนาดพื้นที่เพาะปลูกที่ค่อนข้างหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่จะมีขนาดพื้นที่เพาะปลูกต่ำกว่า 0.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาได้แก่ ขนาดพื้นที่เพาะปลูก 0.5-1 ไร่ 1.01-3 ไร่ และ 3.01-6 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15 25 และ 20 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2.9 เกษตรกรกลุ่มนี้มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุดไม่เกิน 6 ไร่ และเกษตรกรที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่จะมีผลผลิตออกมามากและสามารถจัดการการตลาดได้ด้วยตนเองและมีผลผลิตเพียงพอและคุ้มค่าที่จะนำออกไปขายยังตลาดในเมืองได้ ในขณะที่เกษตรกรรายเล็กๆ ขายผลผลิตในตลาดหมู่บ้าน หรือเป็นร้านขายของสดเล็กๆ หน้าบ้านตนเอง ส่วนเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาส่วนใหญ่จะมีขนาดพื้นที่เพาะปลูกขนาดเล็ก คือ ต่ำกว่า 1 ไร่คิดเป็นร้อยละ 83 ดังแสดงในตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.9 ขนาดพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

ขนาดพื้นที่ เพาะปลูก	เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดแบบทำพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
ต่ำกว่า 0.5 ไร่	8	40.0	5	41.7	13	40.6
0.5 – 1 ไร่	3	15.0	5	41.7	8	25.0
1.01 – 3 ไร่	5	25.0	2	16.7	7	21.9
3.01 – 6 ไร่	4	20.0			4	12.5
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 97 ของเกษตรกรทั้งหมด ในตารางที่ 2.10 และไม่พบว่าเกษตรกรที่เช่าที่ดินเพื่อปลูกผักอินทรีย์เลย เกษตรกรทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันในลักษณะการถือครองที่ดิน จากตารางที่ 2.10 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นมีที่ดินเป็นของตนเองและมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินคิดเป็นร้อยละ 95 และเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธะสัญญาทุกรายมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน

ตารางที่ 2.10 ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

ลักษณะการถือ ครองที่ดิน	เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดแบบทำพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)		(ครัวเรือน)	
เป็นเจ้าของที่ดิน	19	95.0	12	100.0	31	96.9
ที่ดินทำฟรี	1	5.0			1	3.1
รวม	20	100.0	12	100.0	32	100.0

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่มีการบำรุงดิน โดย การใช้ปุ๋ยคอกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81 ของเกษตรกรทั้งหมด (ตารางที่ 2.11) เนื่องจากปุ๋ยคอกสามารถหาได้ง่าย มีราคาไม่แพง และไม่ยุ่งยาก เกษตรกรบางรายมีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการปลูกผักอินทรีย์ทำให้มีปุ๋ยคอกสำหรับใช้ในฟาร์ม โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อ รองลงมาคือการใช้ ปุ๋ยหมัก คิดเป็นร้อยละ 44 ของเกษตรกรทั้งหมด วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ค่อนข้างยุ่งยาก แต่เนื่องจากการส่งเสริมและการให้ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรทำให้วิธีการนี้เป็นที่ยอมรับของเกษตรกรมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรมีการบำรุงดิน โดย การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยพืชสด น้ำสกัดชีวภาพ ปุ๋ยขี้วัว แกลบเผา วัสดุคลุมดินเพื่อรักษาความชื้น และการปลูกพืชหมุนเวียน แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความหลากหลายในการบำรุงดินถึงแม้ว่าจะมีสัดส่วนที่ไม่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำแนะนำจากผู้มีความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเกษตรกรแต่ละราย

จากตารางที่ 2.11 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองมีความหลากหลายของการบำรุงดิน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิสระในการตัดสินใจเลือกใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองส่วนใหญ่ ใช้ปุ๋ยคอกในการบำรุงดิน คิดเป็นร้อยละ 75 รองลงมาคือ ปุ๋ยหมัก คิดเป็นร้อยละ 45 นอกจากนี้ยังพบการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยพืชสด น้ำสกัดชีวภาพ ปุ๋ยขี้วัว แกลบเผา วัสดุคลุมดินเพื่อรักษาความชื้น และการปลูกพืชหมุนเวียนในการบำรุงดิน ถึงแม้จะมีสัดส่วนที่ไม่มากนักแต่ก็ทำให้เกิดความหลากหลายขึ้นในระบบ ส่วนเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญา มีวิธีการบำรุงดินเพียง 2 วิธีเท่านั้นคือ การใช้ปุ๋ยคอกและการใช้ปุ๋ยหมัก คิดเป็นร้อยละ 92 และ 42 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อจำกัดและเงื่อนไขของพ่อค้าคนกลางที่เป็นคู่พันธมิตรสัญญาที่ส่งเสริมให้แก่เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญา เพื่อเป็นการควบคุมไม่ให้เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตที่เสี่ยงต่อการไม่ได้มาตรฐานของผลผลิตอินทรีย์

ตารางที่ 2.11 การบำรุงดินของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

การบำรุงดิน	เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน		ร้อยละ		จำนวน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ปุ๋ยคอก	15	75.0	11	91.7	26	81.3
ปุ๋ยอินทรีย์	2	10.0			2	6.3
ปุ๋ยหมัก	9	45.0	5	41.7	14	43.8
ปุ๋ยพืชสด	1	5.0			1	3.1
น้ำสกัดชีวภาพ	3	15.0			3	3.4
ปูนขาว	2	10.0			2	6.3
แกลบเผา	1	5.0			1	3.1
วัสดุคลุมดินเพื่อรักษาความชื้น	2	10.0			2	6.3
ปลูกพืชหมุนเวียน	1	5.0			1	3.1
จำนวนเกษตรกรตัวอย่าง	20		12		32	

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ปีการเพาะปลูก 2547/48

เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ส่วนใหญ่ใช้สารละลายสะเดาในการควบคุมและกำจัดแมลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69 ของเกษตรกรทั้งหมด (ตารางที่ 2.12) ซึ่งเกษตรกรสามารถหาสะเดาผงได้ง่ายหรือสามารถทำเองโดยใช้วัตถุดิบในฟาร์ม ไม่ยุ่งยาก เสียค่าใช้จ่ายไม่มาก รองลงมาคือการใช้กับดักเหลือง คิดเป็นร้อยละ 12 ของเกษตรกรทั้งหมด เป็นวิธีการที่เกษตรกรสามารถทำได้เองแบบง่ายๆ โดยใช้วัตถุดิบที่มีในฟาร์ม แต่เกษตรกรยังไม่ค่อยแน่ใจหรือคิดว่ายังให้ผลการควบคุมและกำจัดแมลงได้อย่างครอบคลุม นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้สารสกัดชีวภาพ และใช้วิธีกล ในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 9 ของเกษตรกรทั้งหมด จากการศึกษาพบว่าสาเหตุที่เกษตรกรใช้สารสกัดชีวภาพในสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากกรรมวิธีในการทำค่อนข้างยุ่งยาก ใช้เวลาในการผลิตนาน และต้องมีความรู้ความชำนาญในการผลิต หากไม่ผลิตเองและซื้อมาใช้ก็จะเสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ในส่วนของวิธีกลที่พบการใช้วิธีการนี้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากต้องใช้แรงงานจำนวนมาก และเสียเวลามาก

ในส่วนของการควบคุมและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ จากตารางที่ 2.12 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง มีการใช้สารละลายสะเดาในการควบคุมและกำจัดศัตรูพืช คิดเป็นร้อยละ 85 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีการที่ง่ายและสะดวกมีจำหน่ายอยู่ทั่วไป มีเกษตรกรบางรายในกลุ่มนี้ที่มีขนาดพื้นที่การผลิตขนาดเล็กใช้วิธีการในการควบคุมและกำจัดศัตรูพืช นั่นคือ การหยิบเอาหนอนและแมลงออกโดยใช้แรงงานคน วิธีการนี้ไม่เหมาะกับพื้นที่การผลิตขนาดใหญ่ เนื่องจากต้องใช้แรงงานและเวลาในการมีการจัดการมาก ในขณะที่เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญาได้รับการเรียนรู้เทคนิคและทักษะใหม่ๆ จากโรงเรียนเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจากภาครัฐอยู่ตลอดเวลาและทางภาครัฐยังได้นำกากน้ำตาลมาแจกให้เกษตรกรฟรีเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรทำน้ำสกัดชีวภาพไว้ใช้เอง ดังนั้นมาตรการควบคุมและกำจัดแมลงศัตรูพืชจึงมีความหลากหลายมากกว่าเกษตรกรกลุ่มแรก โดยเฉพาะการใช้กับดักเหลืองและสารสกัดชีวภาพที่มีสัดส่วนสูงกว่าเกษตรกรกลุ่มแรกค่อนข้างมาก

ตารางที่ 2.12 การควบคุมและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่แตกต่างกัน

วิธีการควบคุมและ กำจัดแมลง	เกษตรกรที่มีการ จัดการตลาดด้วย ตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการ ตลาดแบบมีพันธมิตรสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ราย)		(ราย)		(ราย)	
ใช้สารละลายสะเดา	17	85.0	5	42.0	22	68.8
ใช้สารสกัดชีวภาพ	1	5.0	2	17.0	3	9.4
ใช้กับดักเหลือง			4	33.0	4	12.5
ใช้วิธีกล	2	10.0	1	8.0	3	9.4
จำนวนเกษตรกรตัวอย่าง	20		12		32	

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48

การศึกษาเหตุผลและแรงจูงใจของเกษตรกรที่ทำให้เปลี่ยนจากระบบการทำเกษตรทั่วไปมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์พบว่า มีเหตุค่อนข้างหลากหลาย เนื่องจากเกษตรกรแต่ละรายล้วนมีเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป แม้กระนั้นก็พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์เนื่องจาก การส่งเสริมจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน คิดเป็น

ร้อยละ 66 ของเกษตรกรทั้งหมด รองลงมาคือ เกษตรกรมองเห็นช่องทางในการจำหน่ายผลผลิต มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน และมีปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการใช้สารเคมี คิดเป็นร้อยละ 56 และ 41 ของเกษตรกรทั้งหมดตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นๆ อีก ได้แก่ การขาดทุนจากการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต เกษตรกรเห็นว่าการจำหน่ายผักอินทรีย์ได้ราคาสูงกว่าการปลูกผักทั่วไป มีต้นทุนการผลิตลดลงเนื่องจาลดการใช้สารเคมีในการผลิตและสามารถผลิตสารป้องกันและควบคุมแมลงและศัตรูพืชได้เอง เกษตรกรสามารถที่จะกำหนดราคาผลผลิตเองได้ สามารถที่จะขายผลผลิตเองได้ และอีกเหตุผลหนึ่งคือการทำตามเพื่อนบ้านเนื่องจากเห็นคนอื่นทำแล้วได้ผลดี มีรายได้ดีจึงทำตาม คิดเป็นร้อยละ 31 28 12 9 9 และ 9 ของเกษตรกรทั้งหมดตามลำดับ (ตารางที่ 2.13)

จากการศึกษาพบว่าแรงจูงใจที่ทำให้เกษตรกรกลุ่มที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองและเกษตรกรกลุ่มที่มีการจัดการแบบมีพันธะสัญญาหันมาให้ความสนใจและเข้าสู่ระบบการผลิตผักอินทรีย์ในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงได้แก่ การตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การมีตลาดที่ดี การส่งเสริมจากผู้มีความรู้ และการมีสุขภาพจากการใช้สารเคมี นอกจากนี้ในกลุ่มเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเองยังพบว่ามีแรงจูงใจอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากเกษตรกรที่มีการจัดการแบบมีพันธะสัญญา

ตารางที่ 2.13 แรงจูงใจในการเข้าสู่ระบบการผลิตผักอินทรีย์ของเกษตรกรที่มีการจัดการตลาดที่
แตกต่างกัน

แรงจูงใจ	เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดด้วยตนเอง		เกษตรกรที่มีการจัดการตลาดแบบทำพันธะสัญญา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(ราย)	(ราย)	(ราย)	(ราย)	(ราย)	(ราย)
ตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	12	60.0	9	75	21	65.6
การส่งเสริม	10	50.0	11	92	21	65.6
มีการตลาดที่ดี	13	65.0	5	42	18	56.3
มีปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมี	7	35.0	6	50	13	40.6
ขาดทุนจากการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต	10	50.0			10	31.3
ได้รับราคาสูงกว่าการปลูกผักทั่วไป	6	30.0	3	25	3	28.1
ต้นทุนการผลิตต่ำ	4	20.0			4	12.5
สามารถกำหนดราคาเองได้	3	15.0			3	9.4
ขายเองได้	3	15.0			3	9.4
ทำตามเพื่อนบ้าน	2	10.0	1	8	3	9.4
จำนวนเกษตรกรตัวอย่าง	20		12		32	

ที่มา: จากการสำรวจข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ ปีการเพาะปลูก 2547/48